

Nr 178

Utlåtande i anledning av motion angående behandlingen av värnpliktsfrågor.

(1:a avd.)

I motionen II: 659 av herrar *Nihlfors* och *Sjönell* har hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av nuvarande verksamhet inom försvaret vad gäller värnpliktsfrågor i syfte att åstadkomma en samordning och koncentration av dessa frågor till ett centralt och fristående organ, vari representanter för olika ungdomsorganisationer samt riksdagen bör ingå.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från *överbefälhavaren, värnpliktsnämnden, inskrivningsrådet* och *vapenfrinämnden*. Vidare har *Centerpartiets ungdomsförbund, riksorganisationen, Folkpartiets ungdomsförbund, Högerens ungdomsförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* beretts tillfälle att yttra sig över motionen. Se *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. Ärenden rörande de värnpliktigas förhållanden handlägges av ett flertal organ inom försvaret och av fristående nämnder. Vart och ett av dessa organ och nämnder har emellertid klart avgränsade kompetensområden. Nämnderna är fristående med hänsyn till specialiserade uppgifter inom respektive fackområden.

Remissmyndigheterna finner det osäkert om en sammanslagning av nuvarande organ kommer att ge några vinster från vare sig ekonomisk eller funktionell synpunkt. Ett samlat organ torde kräva ett stort antal ledamöter om de fackmässiga synpunkterna skall kunna beaktas vid ärendenas handläggning. Arbetet kan därför bli tungrott och mindre effektivt.

Vad remissmyndigheterna sålunda anfört synes enligt utskottets mening tala mot en total sammanslagning av verksamheten i ett organ. Utskottet vill dock erinra om att frågan om en sammanslagning av inskrivningsrådet och värnpliktsnämnden f. n. övervägs (prop. 1968: 34 s. 38). Flera av organen har endast varit i verksamhet under jämförelsevis kort tid. Frågan om ytterligare förändringar av organisationen synes därför böra tas upp till övervägande först sedan nuvarande former för verksamheten närmare prövats.

Bevakningen i övrigt av de värnpliktigas intressen torde enligt utskottets mening bäst tillgodoses genom politiska och andra ungdomsorganisationers vanliga verksamhet. En »värnpliktsriksdag» som under året arrangerats av ett av de politiska ungdomsförbunden har dock uttalat sig för en statlig värnpliktsriksdag. Det är icke uteslutet att även riksomfattande sammankomster på bred bas med de värnpliktiga för diskussion av med värnplikten sammanhängande problem kan vara av värde. Det bör dock ankomma på Kungl. Maj:t att efter samråd med för värnpliktsfrågor intresserade organisationer pröva om förutsättningar föreligger för dylika sammankomster och om det i så fall bör ske med statligt stöd i någon form.

Vad utskottet i anledning av motionen anfört i fråga om riksomfattande sammankomster med de värnpliktiga bör delges Kungl. Maj:t.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionen II: 659 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande riksomfattande sammankomster med de värnpliktiga.

Stockholm den 26 november 1968

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström (s), Birger Andersson (s), Ivar Johansson (cp), Fritz Persson (s), Rikard Svensson (s), fru Wallentheim (s), herrar Kaijser (h), Mårtensson (s), Bertil Petersson (s), Ottosson (h), Bengt Gustavsson (s), Per Jacobsson (fp), Thorsten Larsson (cp), Strandberg (h) och Wirtén (fp) samt

från andra kammaren: herrar Bohman (h), Karlsson i Olofström (s), Almgren (s), Eliasson i Sundborn (cp), fru Lewen-Eliasson (s), herrar Nihlfors (fp), Turesson (h), fröken Olsson (s), herrar Gustafsson i Skellefteå (fp), Lindholm (s), Johansson i Norrköping (s), Källstad (fp), Antonsson (cp), Lindkvist (s) och Gustavsson i Ängelholm (s).

Yttranden över motion II:659

Överbefälhavaren (18.6.1968)

1. Myndigheter och nämnder m fl som f n bevakar värnpliktigas förhållande

Inom försvaret är bevakningen av de värnpliktigas förhållanden och tillgodoseende av deras intressen säkerställd genom *dels* det ansvar, som i detta hänseende åvilar alla chefer *dels* instruktionerna för berörda sakmyndigheter och för ändamålet särskilt tillsatta nämnder. Varje chef skall enligt tjänstereglementet för krigsmakten väl vårda sig om de underlydande samt främja deras rätt och bästa. Han skall vidare tillse att underlydande befäl samvetsgrant fullgör sina åligganden och rätt bruka myndighet över sina underlydande. Det hör sålunda till befälets skyldigheter att på bästa sätt ha omsorg om underlydande. En vars rätt att i personliga angelägenheter vända sig till närmaste chef och personalvårdspersonal liksom rätten att anföra klagan till närmaste eller högre chef är även fastställd i tjänstereglementet.

Ledningen av personalvården inom försvaret utövas av överbefälhavaren med biträde av *försvarsstabens personalvårdsbyrå* i vars uppgifter även ingår att biträda chefen för försvarsstaben, försvarsgrenscheferna och cheferna för övriga centrala militära myndigheter i fråga om personalvårdsverksamhet.

Personalvårdsbyråns verksamhet omfattar all personal inom krigsmakten. De värnpliktigas förhållanden ägnas särskilt stor uppmärksamhet inom byrån, vilket hänger samman med att *dels* de värnpliktiga utgör den avgjort största delen av krigsmaktens personal *dels* de värnpliktigas förhållanden i högre grad än andra personalgruppers är beroende av initiativ och åtgärder från myndighetens sida. Det åligger chefen för personalvårdsbyrån särskilt

att utarbeta och avgiva förslag till grundläggande bestämmelser för personalvårdsverksamheten och dess olika delar liksom för personalvårdens freds- och krigsorganisation,

att besluta om anvisningar för personalvårdsverksamhetens bedrivande liksom i övrigt detaljbestämmelser i anslutning till utfärdande av allmänna bestämmelser inom personalvården eller till frågor, där principiellt beslut tidigare fattats,

att främja samarbete mellan och med försvarsgrensledningarna samt andra centrala myndigheter och institutioner liksom med berörda enskilda organisationer.

I fråga om värnpliktsförmåner har *försvarets civilförvaltning* enligt dess instruktion uppgifter att vara tillsynsmyndighet enligt familjebidragstörordningen den 29 mars 1968. Till civilförvaltningens kompetensområden hör vidare bl a anslag för inskrivningskostnader, reseersättningar till värnpliktiga och vissa ersättningar i anledning av skador i militär verksamhet m. m.

Det nya värnpliktsverkets uppgifter omfatta planering för personalförvaltning, normering av värnpliktsärenden m m som handläggs i lägre instans, samordning och handläggning av värnpliktsärenden i central instans, samordning inom totalförsvaret av uppskovsärende, ledning och kontroll av inskrivningen och personalredovisningen samt viss informations- och utbildningsverksamhet.

Försvarets intendenturverks verksamhet syftar bl a till att tillgodose de värnpliktigas behov av förplägnad, förläggning, beklädnad, marketenterier och mässar samt inredning av fritids- och andra lokaler avsedda för värnpliktiga.

Försvarets sjukvårdsstyrelse bevakar att bl a de värnpliktiga erbjuds tidsenlig sjuk- och hälsovård.

I samverkan med ovannämnda sakmyndigheter bevakas de värnpliktigas förhållanden av särskilt tillsatta nämnder nämligen försvarets personalvårdsnämnd, inskrivningsrådet, värnpliktsnämnden och vapenfrinämnden.

Försvarets personalvårdsnämnd är direkt underställd Kungl Maj:t. Nämnden åligger att genom vägledande och rådgivande verksamhet samt genom egna initiativ främja försvarets personalvård. Nämnden består av fjorton ledamöter, nämligen tolv särskilt utsedda ledamöter representerande politiska och fackliga organisationer samt chefen för försvarsstabens personalvårdsbyrå och representant för försvarets civilförvaltning. För envar av ledamöterna finns en personlig suppleant. Fr o m 1/7 1968 har nämnden övertagit socialdelegationens i försvarets civilförvaltning uppgifter.

Enligt 10 § värnpliktslagen 1941 finnes det ett *inskrivningsråd* för upptagande och avgörande av besvär över inskrivningsnämnds eller inskrivningschefs beslut rörande värnpliktigas inskrivning och redovisning.

Besvär över inskrivningsnämnds eller inskrivningschefs beslut kan anföras av värnpliktig som berörs av beslutet. Besvären, ställda till inskrivningsrådet, ingives till inskrivningschef.

Över inskrivningsrådets beslut må besvär ej anföras.

Värnpliktsnämnden handlägger ärenden, som avses i 29 § värnpliktslagen den 30 december 1941, nämligen anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöring i fred.

Beslut om anstånd med tjänstgöring meddelas av truppregistreringsmyndighet efter ansökan av den värnpliktige. Anser sig truppregistreringsmyndighet icke kunna bifalla sådan ansökan överlämnas ärendet till värnpliktsverket för beslut. Talan mot värnpliktsverkets beslut föres hos värnpliktsnämnden, mot vars beslut talan icke må föras.

Vapenfrinämnden handlägger ärenden som avses i 10 och 13 §§ lagen den 3 juni 1966 om vapenfri tjänst.

Ansökan om tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst avgörs av vapenfrinämnden. Vapenfrinämnden äger vidare återkalla tillstånd till vapenfri tjänst, när den tjänstepliktige ansöker härom eller ändrade förhållanden annars föranleda det. Nämnden äger även att utan ansökan besluta att värnpliktiga skall fullgöra vapenfri tjänst i stället för värnpliktstjänstgöring.

Talan mot beslut av vapenfrinämnden föres hos Kungl Maj:t genom besvär.

Arbetsmarknadsstyrelsen bestämmer vilket slag av tjänstgöring, som vapenfri tjänstepliktig skall fullgöra och har tillsyn över vapenfria tjänstepliktigas utbildning och tjänstgöring.

Riksdagens ombudsmän är ytterligare en institution som bevakar bl a de värnpliktigas förhållanden och har tillsyn över bestämmelserna om deras behandling och omvårdnad.

Politiska, fackliga och ideella organisationer utanför försvaret bevakar och framför synpunkter på de värnpliktigas förhållanden t ex i riksdagsarbetet, remissbehandling av värnpliktsärenden, pressdebatter o s v. *I massmedia* ägnas förhållandena inom försvaret och icke minst de värnpliktigas förhållande uppmärksamhet på olika sätt.

2. Samordningsfrågor

Ärenden rörande de värnpliktigas förhållanden handläggs, som det framgår av ovanstående redovisning, av ett flertal organ inom försvaret. Vart och ett av dessa organ har emellertid klart avgränsade kompetensområden. I vissa fall t ex i fråga om värnpliktsverket och vapenfrinämnden finns det särskilda skäl för särorganisation. Ett organ, nämligen personalvårdsbyrån, har samordningsskyldigheter såsom stabsfunktion för överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna och alla centrala myndigheter inom det militära försvaret.

Samordningen av värnpliktsfrågor inom krigsmakten sker genom försvarsstabens personalvårdsbyrås verksamhet i nära samverkan med berörda myndigheter och institutioner. Härutöver är viss långsiktig samordning säkerställd genom den verksamhet som bedrivs av försvarets personalvårdsnämnd.

Om man skulle slå samman alla nuvarande organ till en central organisation är det osäkert om man därigenom från, såväl ekonomiska som funktionella synpunkter kommer att göra några vinster. En sammanslagning innebär att de aktuella organen bryts ut ur sina nuvarande organisationer. Sålunda påverkas t ex kanslibyrån i försvarets civilförvaltning och personalvårdsbyrån utgår som funktion i försvarsstaben, vilket från flera synpunkter är olämpligt.

Genom en sammanslagning av nuvarande organ till en större enhet kan gränserna mellan olika kompetensområden bli oklar till men för ärendenas handläggning.

Vidare är vissa organ i fråga om värnpliktsärenden besvärsinstanser i förhållande till varandra, vilket i en större gemensam organisation icke torde bli möjligt.

Med hänsyn till artskillnaden i de ärenden som skall handläggas i en central organisation torde det bli nödvändigt att i den nya organisationen i stort sett behålla nu varande organ, befattningshavare och arbetsrutiner. De eventuella rationaliseringsvinster som kan nås blir sannolikt icke så stora, att de uppväger nackdelarna med den stora och otympliga organisation, som det av motionärerna antydda centrala fristående organet synes bli.

Frågan om samordning av ärenden rörande de värnpliktigas förhållanden har varit föremål för många utredningar. Om det icke finns tungt vägande skäl för ytterligare utredning av dessa frågor bör den anstå tills nuvarande organisation prövats under längre tid. Vapenfrinämnden och värnpliktsnämnden har prövats endast i två år. Det nya värnpliktsverket har ännu icke hunnit börja verka. Inom försvarets civilförvaltning slås två i detta sammanhang berörda byråer ihop 9/7 i år. Nuvarande militärområdesorganisation har i sin nya form även verkat under kort tid.

Eftersom nuvarande system har visat sig fungera väl och det dessutom är ovisst om föreslagen koncentration av verksamheten ger några väsentliga

vinster är av motionärerna föreslagen översyn f n icke nödvändig. Skulle en översyn ändå komma till stånd, måste den ses från andra och vidare utgångspunkter än de, som motionärerna tagit upp i sin motion.

3. Värnpliktigas representation

De värnpliktigas representation, som motionärerna efterlyser, är redan tillgodosedd i försvarets personalvårdsnämnd och andra nämnder. Ledamöterna utses av Kungl Maj:t. Huvuddelen av ledamöterna är eller har varit värnpliktiga och där finns representanter för politiska, fackliga och ideella organisationer, som vid sidan av försvarets personalvårdsnämnd bör vara naturligt forum för bevakning av de värnpliktigas intressen. Det föreligger därför f n icke något behov av ytterligare organ för detta ändamål. Skulle det vid något tillfälle vara önskvärt att anordna riksomfattande sammankomst för att sprida upplysning om och dryfta de värnpliktigas förhållanden kan det lämpligen ske t ex i centralförbundets för folk och försvars regi.

4. Sammanfattning

Samordningen av ärenden rörande värnpliktigas förhållanden är tillgodosedd i nuvarande system.

De värnpliktigas representation vid behandling av värnpliktsförhållanden är säkerställd inom försvaret genom den verksamhet som försvarets personalvårdsnämnd och andra nämnder bedriver.

Nuvarande system fungerar väl. Det av motionärerna antydda centrala organet kan utan att ge några väsentliga rationaliseringsvinster bli stort och otympligt till men för en smidig handläggning av värnpliktsfrågorna. På grund av ovan anförda skäl föreligger det f n icke något behov av översyn av nuvarande förhållanden. Skulle ändå en översyn komma till stånd måste den ses från andra och vidare utgångspunkter än de, som motionärerna tagit upp i motionen.

Värnpliktsnämnden (28.5.1968)

S. k. värnpliktsfrågor handläggs i första hand vid försvarets myndigheter — förbanden, försvarsgrensstaberna, försvarsstaben med dess personalvårdsbyrå, försvarets civilförvaltning och centrala värnpliktsbyrå. De i motionen angivna nämnderna är fristående med hänsyn till sina specialiserade uppgifter inom respektive fackområde. Inskrivningsrådet och värnpliktsnämnden är sålunda sista besvärinstans för vissa värnpliktsärenden. Vapenfrinämnden prövar som första instans frågor om vapenfri tjänst. Försvarets personalnämnd är i viss utsträckning ett remissorgan åt försvarets myndigheter.

Att samla de värnpliktsfrågor som nu prövas av olika myndigheter till ett centralt organ synes knappast tjäna något praktiskt syfte. Ett sådant organ torde kräva ett stort antal ledamöter om de fackmässiga synpunkterna skall kunna beaktas vid ärendenas handläggning. Fara kan föreligga att arbetet blir tungrott och mindre effektivt. De fyra nämnderna bör vidare enligt värnpliktsnämndens uppfattning inte inordnas i ett sådant organ. En sammanslagning av nämnderna synes inte heller böra komma till stånd utom möjligen såvitt avser inskrivningsrådet och värnpliktsnämnden (jfr prop. 1968: 34 s. 38).

Med hänsyn till det anförda finner värnpliktsnämnden inte anledning tillstyrka att den i motionen föreslagna översynen kommer till stånd.

Inskrivningsrådet (15.5.1968)

Det förefaller något osäkert, vad motionärerna åsyftar med sin motion. Man talar om prövning genom utredning av frågan om en mera fullständig intressebevakning för de värnpliktiga, innefattande också anordnande av riksomfattande sammankomster för värnpliktiga, men man hemställer om endast en översyn av nuvarande verksamhet beträffande värnpliktsfrågor i syfte att för dessa frågor tillskapa ett fristående centralt organ med representation för ungdomsorganisationer och för riksdagen.

I den mån man med uttrycket »ett samlat grepp på värnpliktsfrågorna» vill foga in under en mera allmän intressebevakning även de uppgifter som åvilar inskrivningsrådet, må det framhållas, att rådet — liksom även värnpliktsnämnden och vapenfrinämnden — handlägger enskilda värnpliktigas ansöknings- eller besvärsvägen anhängiggjorda frågor om värnpliktstjänstgöringens art, eller plats eller tid för dess fullgörande. Normerna för handläggningen av dessa frågor är direkt lagbundna eller inom vidare gränser betingade av den avvägning som måste ske mellan den enskildes intresse och den militära verksamhetens funktionskrav. Något större utrymme för eller ens behov av allmänna, principiella aspekter på handläggningen hos detta organ av där förekommande frågor torde inte föreligga.

Vad beträffar förväntade rationaliseringsvinster av en sammanslagning av nämnda tre organ och dessa därjämte med personalvårdsnämnden, försvarets civilförvaltning, såvitt rör dess befattning med värnpliktsförmåner, samt kommunernas familjebidragdsnämnder torde det väl med skäl kunna ifrågasättas, om därmed något skulle vara att vinna ur effektivitetssynpunkt eller ur synpunkten av den enskildes rättsskydd. Vissa, ehuru blygsamma, kostnadsbesparingar skulle kanske kunna åstadkommas.

Inskrivningsrådet vill dock i detta sammanhang erinra om att fråga om en gemensam besvärsmyndighet för inskrivnings- och andra värnpliktsärenden övervägs (prop. 1968: 34 s. 38).

Den efterlysta intressebevakningen från de värnpliktigas sida torde vara av betydelse framför allt i vad gäller tjänstgöringsförhållanden och förmåner under värnpliktstjänstgöringen. I dessa frågor torde inskrivningsrådet icke ha att yttra sig.

Vapenfrinämnden (16.5.1968)

Enligt 2 § Instruktionen för vapenfrinämnden (SFS 1966: 431) är nämndens uppgift begränsad till handläggning av ärenden, som avses i 10 och 13 §§ lagen om vapenfri tjänst eller således att pröva frågor om beviljande av vapenfri tjänst eller om återkallande av tillstånd till sådan tjänst. Därjämte fungerar nämnden som remiss- och utredningsorgan i fråga om anmälningar enligt 26 och 27 §§ kungörelsen med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga (SFS 1966: 414). Däremot handlägger nämnden icke frågor om de vapenfrias redovisning, utbildning och tjänstgöring och därmed förenade spörsmål om bl. a. olika slag av förmåner; dessa angelägenheter är anförtrodda åt arbetsmarknadsverket. Nämndens uppgift —

som alltså avser att i enskilda fall undersöka huruvida bruk av vapen mot annan är oförenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse och skulle medföra djup samvetsnöd för honom — är helt artskild från uppgifterna för de andra organ, som är nämnda i motionen, och en sammanslagning av nämnden med något eller några av dessa organ är därför enligt nämndens mening icke lämplig.

Det var vid tillkomsten av 1966 års vapenfrilagstiftning en bärande tanke, att frågor om vapenfria så långt sig göra lät icke skulle handhas inom krigsmakten. Detta tog sig uttryck på flera sätt. Främst är därvid att märka att handläggningen av ovan nämnda frågor om de vapenfrias redovisning, utbildning och tjänstgöring överflyttats till arbetsmarknadsverket. De vapenfria är nu icke längre värnpliktiga utan har en fristående ställning med benämning vapenfria tjänstepliktiga. De är icke längre krigsmän och lyder följaktligen icke under de speciella militära brotts- och straffbestämmelserna. Även tillskapandet av vapenfrinämnden får ses som ett utslag av samma tanke. Nämnden består av 7 personer med en domare som ordförande och innehåller i övrigt riksdagsledamöter från olika partier samt representanter för arbetstigareorganisationer och trossamfund ävensom psykologisk expertis. Däremot är någon militär befattningshavare icke knuten till nämnden. Denna svarar själv för att erforderlig utredning förebringas i ärendena och har rätt att kalla sökande att personligen höras inför nämnden. Genom nämndens tillkomst har man sökt skapa garantier för att i vapenfriärenden den enskilde värnpliktiges berättigade intressen blir behörigen beaktade. — Även nu anförda omständigheter talar starkt mot att nämndens funktion överföres till något organ inom krigsmakten. Mycket av de psykologiska vinster, som får anses ha erhållits genom den nya vapenfrilagstiftningen, skulle enligt nämndens mening gå förlorad genom en sådan åtgärd.

Under hänvisning till det anförda får vapenfrinämnden uttala att, därest en översyn av det slag motionärerna åsyftar skulle komma till stånd, denna icke bör omfatta vapenfrinämnden.

Centerpartiets ungdomsförbund (2.8.1968)

I det följande ges några i huvudsak principiella synpunkter på motionärernas förslag och angränsande frågor.

Motionärerna anser, att de organ som nu har att handlägga värnpliktsfrågor är alltför starkt splittrade. Det finns ingen anledning att bestrida denna uppfattning. Mot bakgrund av denna svåröverskådliga organisatoriska situation är också informationen till de värnpliktiga om olika befintliga organ och deras verksamhetsområden helt otillräcklig. På personalvårdens område förekommer dessutom en organisatorisk samordning av värnpliktsfrågor och övriga personalfrågor inom försvaret, som ur de värnpliktigas synpunkt knappast kan vara lycklig, så länge man inte genom en egen facklig organisation kan bevaka området. En avgörande brist utöver den organisatoriska splittringen vid värnpliktsfrågornas handläggning är att de nuvarande organen trots allt ganska ensidigt fungerar som samhällets instrument och inte som de värnpliktigas, vars intressen som medborgare de bl. a. har att bevaka. För att avhjälpa denna brist bör enligt CUF:s uppfattning en självständig värnpliktsorganisation med statligt ekonomiskt stöd bildas för bevakning av de värnpliktigas intressefrågor i vidaste mening. Organisationen bör ha stark förankring vid samtliga militära förband i landet, vilket

i sin tur kräver en lokal organisation. Det högsta beslutande organet i värnpliktsorganisationen bör således bestå av på lämpligt sätt utsedda förbandsrepresentanter — vad motionärerna kallar för värnpliktsriksdag. Detta representantskap — värnpliktsriksdagen — bör i sin tur utse en styrelse för att leda den centrala verksamheten. För att denna ska kunna fungera med den snabba omsättningen i organisationen och dess svåradministrerade struktur krävs ett väl fungerande centralt kansli. Organisationen bör ha möjligheter att fungera som remissinstans i samtliga frågor som berör de värnpliktiga i denna egenskap. Rådgivning på de juridiska och sociala områdena samt beträffande tjänstgöringsfrågor bör tillhöra de naturliga uppgifterna liksom en kontinuerlig bevakning av värnpliktsförmåner av olika slag, fritids- och utbildningsfrågor m. m. De värnpliktiga bör också via sin organisation få utse representanter i olika samhälleliga organ för värnpliktsfrågor. Med denna i allmänna drag skisserade värnpliktsorganisation skulle de värnpliktiga få betydligt ökade möjligheter att bevaka och tillvarata sina intressen både inom försvarets värnpliktsorgan och i förhållande till statsmakterna. Verksamheten inom försvaret vad gäller värnpliktsfrågor bör givetvis fortsätta, men i en mera samordnad form, där de personalvårdande områdena kan få ökad tyngd. Det måste vara ett allmänt intresse, att de värnpliktiga så långt detta är möjligt med hänsyn till försvarets speciella uppgifter kan påverka sina egna förhållanden under utbildningstiden. Försvarets i huvudsak auktoritära organisation avviker i hög grad från förhållandena inom arbetslivet i övrigt, som motionärerna också påpekar. Därför är det så mycket mera angeläget, att man på olika sätt förstärker de demokratiska inslagen på alla de områden, där detta är möjligt. Det är av utomordentlig betydelse, att en demokratisering av försvaret kan komma till stånd — bl. a. genom ökat inflytande för de värnpliktiga — och att de alltmer markerade strävandena att förstärka demokratin på skolor och arbetsplatser vinner insteg också där.

Enligt CUF:s uppfattning bör en parlamentarisk utredning således få i uppdrag att utarbeta förslag dels angående en självständig organisation för de värnpliktiga med uppgift att vara ett samlande organ för de värnpliktigas intressefrågor och dels angående en mera ändamålsenlig organisation med ökat utrymme för personalvårdande funktioner av de myndigheter som nu handlägger värnpliktsfrågor.

Det är av största vikt, att de värnpliktiga i olika sammanhang snarast får möjlighet och organisatoriska förutsättningar att själva påverka och delta i diskussionerna kring de egna angelägenheterna. Det måste dessutom vara en klar målsättning att förstärka de demokratiska inslagen i den militära organisationen, så att denna så långt möjligt kan utvecklas i samklang med samhället i övrigt.

Folkpartiets ungdomsförbund (19.6.1968)

Folkpartiets Ungdomsförbund har i sitt värnpliktsprogram (»Han, Hon & Lumpen» utgivet 1967) en rad förslag och krav rörande värnpliktens innehåll, ekonomisk ersättning, förläggning, sjukvård, motiverbara disciplinbestämmelser, förbandsdemokrati genom nämnder, personalvård, information och stimulans under värnpliktstiden.

Rubr. motion konstaterar att värnpliktsfrågor behandlas av en rad skilda instanser inom och utom försvaret. Motionärerna ifrågasätter om inte denna

verksamhet blivit för starkt splittrad. De önskar en samordning och koncentration av dessa frågor till ett centralt och fristående organ, vari representanter för olika ungdomsorganisationer samt riksdag bör ingå.

FPU finner det angeläget att handläggningen av värnpliktsfrågorna ordnas så att förhållandena för de värnpliktiga — både vad gäller principiella och långsiktiga linjer och den mer praktiska tillämpningen av beslutade system — lätt kan överblickas. En bestämd instans som handhar alla eller flertalet värnpliktsfrågor kan t. ex. slå vakt om principen att värnpliktstiden endast skall vara utbildningstid, inte samhällets billiga arbetskraft för vissa uppgifter i fredsorganisationen. Det blir också lättare för de värnpliktiga själva, de politiska ungdomsorganisationer och andra intresserade att följa frågorna om de samlas i en central instans med ansvar för värnpliktsområdet. Behov av en samordning föreligger således enligt vår mening redan under nuvarande förhållanden. Om de reformer, som FPU föreslagit, genomförs blir behovet av samordning än starkare.

FPU vill särskilt understryka angelägenheten av att utredningen, som anförs i motionen, även kommer att överväga formerna för riksomfattande sammankomster för värnpliktiga. FPU anser att en årlig statligt finansierad »värnpliktsriksdag» vore mycket värdefull. Sammansättningen av en sådan bör grundas på demokratiska val inom varje kompani eller annan lämplig enhet.

Sådana värnpliktsriksdagar kan bidra till en lösning av problemet med en facklig organisation för de värnpliktiga. En sådan anser FPU vara principiellt angelägen. De praktiska svårigheter som är förenade med att få en sådan organisation att fungera tillfredsställande måste dock uppmärksammas. De värnpliktigas korta tid vid förbanden, olika in- och utryckningstider etc. gör att medlemmarnas genomströmningshastighet i organisationen blir så snabb att en nödvändig organisatorisk kontinuitet blir svår att upprätthålla.

Högerns ungdomsförbund (29.5.1968)

I motionen konstateras att handläggningen av olika typer av personalvårdsärenden inom försvaret är starkt splittrad. Av denna anledning föreslås en översyn av verksamheten, i syfte att koncentrera dessa frågor till ett centralt, fristående organ.

Förbundet instämmer naturligtvis i att denna starka splittring har nackdelar. Den leder till administrativ tungroddhet, besvärande tidsutdräkt och andra olägenheter, och från denna synpunkt vore det onekligen av värde om handläggningen kunde koncentreras. Vi ställer oss dock tveksamma till det förslag som framförs i motionen av följande skäl:

Tanken bakom de många olika nämnderna är att bereda utrymme för parlamentariker- och lekmannainflytande. Detta måste betraktas som värdefullt. En förutsättning för att detta inflytande skall kunna bevaras är dock, att varje nämnd får ett måttligt stort antal ärenden att handlägga. Om hela handläggningen koncentrerades till ett enda centralt organ, finns det en uppenbar risk att arbetet för nämnden skulle bli så omfattande och tidsödande, att ett permanent inslag av parlamentariker och lekmän skulle bli omöjligt. Den centrala nämnden skulle löpa risk att förvandlas till ett ämbetsverk. Detta kan vi inte tillstyrka.

Detta hindrar naturligtvis inte att en de värnpliktigas intresseorganisation skulle kunna fylla en viktig funktion. Högerens Ungdomsförbund anser dock, att en sådan bör komma till stånd på samma sätt som i fråga om andra intresseorganisationer, dvs. inte genom att myndigheterna beslutar därom, utan genom initiativ från exempelvis ungdomsorganisationernas sida. Det är knappast lämpligt att på förslaget sätt blanda samman offentliga organ och frivilliga intresseorganisationer.

Eftersom hela detta problemkomplex rymmer många skilda aspekter, som det är svårt att beakta enbart på grundval av en motion som den föreliggande, vill Högerens Ungdomsförbund dock inte helt avstyrka förslaget om en utredning av frågan. Även om vi inte tror att motionärernas syfte skulle kunna tillgodoses med en sådan utredning, är det givetvis tänkbart att värdefulla förslag till förbättringar i det nuvarande systemet skulle kunna framkomma.

Med uttryckligt framhävande av förbundets betänkligheter inför flera av de tankegångar som framförs i motionen, vill Högerens Ungdomsförbund sålunda tillstyrka en förutsättningslös utredning av hithörande frågor. Om en utredning skulle komma till stånd, är det alltså förbundets uppfattning att denna inte bör bindas vid direktiv i den riktning som antyds av motionärerna.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (1.7.1968)

I en motion av herrar Nihlfors och Sjönell föreslås att en översyn skall göras i ovan nämnda fråga, i syfte att uppnå en koncentration av handläggningen av dessa frågor till ett centralt organ. Vidare föreslås en utredning om formerna för anordnande av riksomfattande sammankomster för de värnpliktiga.

SSU vill därför ifrågasätta huruvida en koncentration av de olika nämndernas verksamhet kommer att uppfylla det avsedda syftet. Vapenfrinämnden och värnpliktsnämnden å ena sidan och personalvårdsnämnden å andra har avgränsade intresseområden. Medan de båda förstnämnda institutionerna har att behandla frågor om uttagning till värnpliktsutbildning, har personalvårdsnämnden att bevaka de redan inrycktas liksom övrig personals intressen.

Vad slutligen gäller behandlingen av de värnpliktigas ekonomiska frågor åligger det som också anges i motionen försvarets civilförvaltning på det centrala planet och familjebidragsnämnderna på det primärkommunalplanet.

En koncentration av samtliga dessa stora och i viss utsträckning avskilda ämnesområden, skulle medföra ett svåröverblickat fält för en enda nämnd. SSU vill däremot förorda att informationen de olika instanserna emellan förstärks. Hur detta lämpligen bör ske är emellertid en praktisk avvägning.

Beträffande frågan om intressebevakningen av de värnpliktigas förhållanden vill SSU betona att tillkomsten av ett mer fast organ som en årlig värnpliktsriksdag ej kan eller bör syfta till att avlasta framför allt de politiska ungdomsorganisationernas bevakningsuppgifter. En årligen återkommande värnpliktsriksdag, som kan utformas på det sätt SSU redan prövat, skall ses som en förstärkning av intressebevakningen och som en stimulans till de värnpliktiga i högre grad engagera sig för sin egen situation och därmed sammanhängande problem.

Den av SSU arrangerade »värnpliktsriksdagen» i februari 1968 uttalade sig entydigt för tillkomsten av en statlig »värnpliktsriksdag», vilket också uttalades av SSU:s kongress 1967.

SSU vill således tillstyrka motionens krav om utredning av formerna för anordnande av riksomfattande sammankomster för värnpliktiga.